

Anna Sammel, Anna Jęczmyk

Oferta edukacyjna gospodarstw agroturystycznych w opinii nauczycieli szkół podstawowych w Szczecinie

Ekonomiczne Problemy Usług nr 86, 317-327

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ANNA SAMMEL

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

ANNA JĘCZMYK

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

**OFERTA EDUKACYJNA GOSPODARSTW
AGROTURYSTYCZNYCH W OPINII NAUCZYCIELI
SZKÓŁ PODSTAWOWYCH W SZCZECINIE**

Wprowadzenie

Wzrastający popyt na usługi turystyczne na obszarach wiejskich i przeobrażenia w rolnictwie związane m.in. z ideą wielofunkcyjnego rozwoju przyczyniają się do poszukiwania przez właścicieli gospodarstw rolnych alternatywnych źródeł dochodu. Powstają wioski tematyczne i gospodarstwa agroturystyczne, w których oferuje się turystom, oprócz noclegu i wyżywienia, również wiele dodatkowych atrakcji. Pobyt na obszarach wiejskich to nie tylko wypoczynek i rekreacja, ale również coraz częściej edukacja.

W obecnych czasach uczniowie i absolwenci szkół powinni posiadać szeroką wiedzę nie tylko encyklopedyczną, ale również operatywną. W tym celu poszukuje się nowych możliwości wspierających edukację formalną, bowiem – jak pokazuje praktyka – proces dydaktyczny nie musi być realizowany wyłącznie w placówkach oświatowych¹. Takim rozwiązaniem mogą być gospodar-

¹ R. Ballentyne, J. Packer, *Introducing a fifth pedagogy: experience-based strategies for facilitating learning in natural environments*, w: „Environmental Education Research” 2009, 15(2), s. 243–262.

stwa edukacyjne funkcjonujące od wielu lat w Europie oraz w USA. Celem przyjazdu dzieci i uczniów do tego rodzaju gospodarstwa jest poznanie pracy na wsi, wzbogacenie lub nabycie wiedzy przyrodniczej oraz edukacja ekologiczna i prozdrowotna². Gospodarstwo rolne stało się miejscem, które zgodnie z zasadami dydaktycznymi łączy teorię z praktyką³, realizuje zasadę pogładowości i przystępności w nauczaniu oraz pobudza uczniów do aktywnego udziału w procesie nauczania – uczenia się⁴. Również w Polsce powstają edukacyjne gospodarstwa rolne (tzw. zagrody edukacyjne), a ich liczba systematycznie się zwiększa. Z tego też względu z inicjatywy Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi powstał projekt pn. *Utworzenie sieci agroturystycznych gospodarstw edukacyjnych w Polsce*, którego celem jest opracowanie i upowszechnienie koncepcji funkcjonowania gospodarstwa edukacyjnego oraz zasad jego uczestnictwa w ogólnopolskiej sieci. Zagroda edukacyjna powinna być prowadzona przez mieszkańców wsi, gdzie realizowane są minimum dwa spośród następujących celów: edukacja w zakresie produkcji roślinnej, zwierzęcej, przetwórstwa płodów rolnych, świadomości ekologicznej i konsumenckiej oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości ludowej⁵. W tego rodzaju gospodarstwach muszą być prowadzone uprawy rolnicze lub powinny być utrzymywane zwierzęta gospodarskie, które przeznaczone są do prezentacji. Teren musi spełniać także odpowiednie warunki techniczne i zapewniać wymagane prawem przepisy bezpieczeństwa⁶.

Gospodarstwa edukacyjne mogą bezpłatnie przystępować do tzw. sieci „Zagrody Edukacyjne” prowadzonej przez Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Krakowie, która ma służyć upowszechnianiu idei edukacji w gospodarstwie rolnym oraz promocji działalności tego typu obiektów w kraju i poza

² B.M. Czarnecka, *Przygotowanie rolników do prowadzenia edukacji dzieci w ramach działalności agroturystycznej*, w: *Turystyka wiejska a edukacja – różne poziomy, różne wymiary*, red. J. Sikora, Wydawnictwo AR, Poznań 2007, s. 144–154.

³ Praktyka ma również znaczenie jako źródło poznania, ponieważ wykonując konkretne czynności, dzieci odwiedzające gospodarstwo poznają różne aspekty rzeczywistości.

⁴ *Dydaktyka biologii i ochrony środowiska*, red. W. Stawiński, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 113–120.

⁵ *Regulamin sieci agroturystycznych gospodarstw edukacyjnych „Zagrody Edukacyjne”*, CDR w Brwinowie, Oddział w Krakowie, Kraków 2011, s. 1.

⁶ *Tamże*.

jego granicami. Uczestnicy sieci otrzymają niezbędne wsparcie szkoleniowe w systemie doradztwa rolniczego oraz nabędą prawo do identyfikowania gospodarstwa logotypem Zagrody Edukacyjnej.

Funkcje Zagrody Edukacyjnej pełnią gospodarstwa agroturystyczne, które łączą w swojej działalności rolnictwo i turystykę. Wraz ze wzrostem zainteresowania wypoczynkiem na wsi wzrastają również oczekiwania turystów w stosunku do jakości oferowanych im usług. Agroturystyka przestaje być tylko formą organizowania pobytu turystów w funkcjonującym gospodarstwie, w którym oferta noclegowa połączona bywa z całodziennym lub częściowym wyżywieniem oraz możliwością zakupu świeżych produktów z gospodarstwa. Zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju turyści wybierający wypoczynek na wsi chcą również poznawać, doświadczać i przeżywać⁷.

Rynek gospodarstw edukacyjnych w Polsce rozwija się, jednak aby spełniały one pokładane wobec nich oczekiwania, ich oferta musi dotrzeć do odpowiednich odbiorców. W grupie nabywców tego produktu turystycznego będą głównie szkoły i przedszkola, a konkretnie nauczyciele-wychowawcy, którzy wyszukują wśród licznych ofert podmiotów turystycznych propozycji umożliwiających organizowanie wyjazdów dla swoich uczniów (wychowanków) w czasie roku szkolnego.

1. Materiał i metody badań

Celem publikacji było określenie, czy nauczyciele organizując wycieczki szkolne, korzystają z oferty edukacyjnej gospodarstw agroturystycznych. Badania przeprowadzono wśród nauczycieli szczecińskich szkół podstawowych na przełomie października i listopada 2011 roku. Objęto nimi łącznie 120 nauczycieli w 14 szkołach podstawowych (dziewięć publicznych i pięć niepublicznych) gminy Szczecin⁸ (21% wszystkich placówek oświatowych szczebla pod-

⁷ D. Zaręba, *Ekoturystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 31–36.

⁸ Jak wykazują badania, odbiorcami usług agroturystycznych są przede wszystkim turyści z większych aglomeracji miejskich (M. Marks, A. Jaszczak, E. Marks, *Relacje między agroturystyką a edukacją środowiskową*, w: *Turystyka wiejska a edukacja – różne poziomy, różne wymiary*, red. J. Sikora, Wydawnictwo AR Poznań 2007, s. 39–49.)

stawowego)⁹. Kwestionariusz anonimowej ankiety zawierał 16 pytań (10 otwartych, sześć wyboru alternatywnego). W wyniku przeprowadzonych badań uzyskano 107 wypełnionych ankiet (89% ogółu).

2. Wyniki i dyskusja

Objęci badaniami nauczyciele są pracownikami szkół publicznych (77 nauczycieli) i niepublicznych (30 nauczycieli). Staż pracy wynosi od dwóch miesięcy do lat 40 lat [od 0 do 10 lat – 32 osoby (30%), od 11 do 20 lat – 29 nauczycieli (27,1%), od 21 do 29 – 40 nauczycieli (37,3%) oraz powyżej 30 lat pracy – sześciu respondentów (5,6%)]. Kwestionariusz ankiety skierowany był głównie do nauczycieli klas I–III oraz „0”, bowiem – jak wykazują badania – dzieci z młodszych klas szkół podstawowych oraz przedszkoli są najczęstszymi gośćmi gospodarstw agroturystycznych i edukacyjnych¹⁰. Z tego też względu nauczyciele nauczania zintegrowanego i wychowania przedszkolnego byli najliczniejszą grupą objętą badaniami (88 osób – 82,2%). Respondenci z innym przygotowaniem przedmiotowym, którzy jako wychowawcy klas organizują wyjazdy dla swoich uczniów, również mogli uczestniczyć w badaniu. Byli to nauczyciele następujących przedmiotów: przyrody (10 osób – 9,3%), języka polskiego (cztery osoby – 3,7%), matematyki (dwie osoby – 1,8%), oraz historii, kultury fizycznej, języka angielskiego (łącznie trzy osoby – 3%)¹¹.

Uczniowie szczecińskich szkół podstawowych uczestniczą w wyjazdach krajowych i zagranicznych¹². Jak wykazały badania, 37 nauczycieli (35,2%)

⁹ W gminie Szczecin zarejestrowanych jest obecnie 67 szkół podstawowych (łącznie z Zespołem Szkół Szpitalnych).

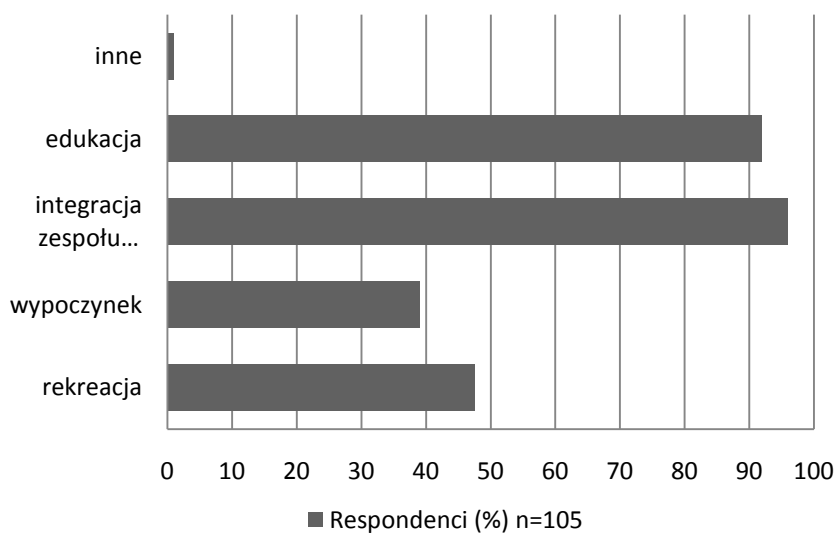
¹⁰ A. Sammel, *Gospodarstwo agroturystyczne jako środowisko wychowawcze*, w: *Materiały Międzynarodowej Konferencji Agroturystycznej POLAGRA FARM 2004*, red. J. Majewski i S. Graja, Poznań, Wyd. MTP i AR w Poznaniu 2004, s. 49–55; S. Graja, A. Spychała, *Gospodarstwa agroturystyczne jako miejsce edukacji dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, w: *Turystyka wiejska...*, s. 173–184; B.M. Czarnańska, *Przygotowanie rolników do prowadzenia edukacji dzieci w ramach działalności agroturystycznej*, w: *Turystyka wiejska...*, s. 144–154.

¹¹ Warto również stworzyć ofertę zagród edukacyjnych dla młodzieży gimnazjalnej i licealnej (B. Sawicki, *Perspektywy rozwoju elementów edukacji i wychowania młodzieży licealnej w agroturystyce i sylwaturystyce*, w: *Turystyka wiejska...*, s. 79–84).

¹² Dwóch respondentów ze względu na staż pracy nie zorganizowało jeszcze żadnego wyjazdu dla swoich uczniów.

organizowało wycieczki poza granice Polski, natomiast 68 respondentów (64,8%) wybierało do tej pory wyjazdy krajowe. Wycieczki zagraniczne obejmują: parki rozrywki (29 wskazań), miasta (25 wskazań), ogrody zoologiczne (21 wskazań), obszary przyrodniczo cenne (19 wskazań), obszary wiejskie (sześć wskazań) oraz obszary o znaczeniu historycznym – w tym również skanseny (trzy wskazania).

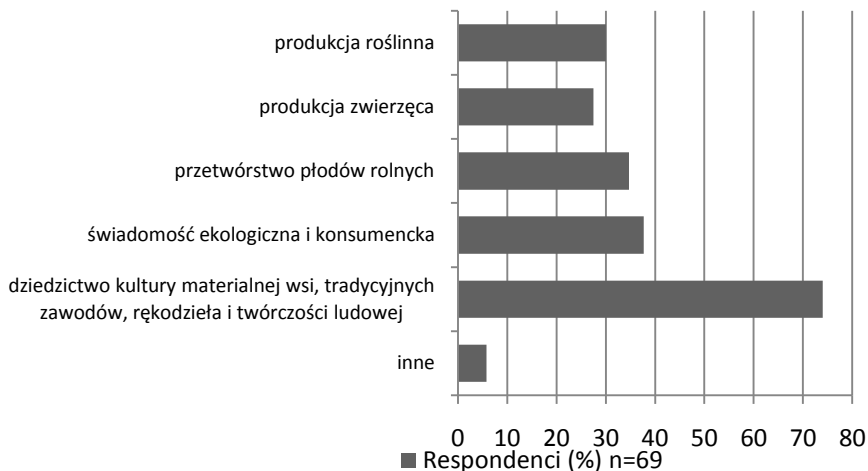
Zdecydowanie odmienny jest kierunek wycieczek krajowych. W Polsce wyjazdy obejmują w pierwszej kolejności obszary przyrodniczo cenne (87 wskazań) i obszary wiejskie (54 wskazania). Mniejsze znaczenie mają miasta (31 wskazań), parki rozrywki (21 wskazań), lasy (wraz z centrami edukacji – dziewięć wskazań), obszary o wartości historycznej – w tym skanseny (osiem wskazań) oraz ogrody zoologiczne (trzy wskazania). Cel wyjazdu to głównie integracja zespołu klasowego, edukacja, rekreacja, wypoczynek oraz sporadycznie inne cele, jak np. pobyt na obozie sportowym (rysunek 1).

Rys. 1. Cel wyjazdów krajowych i zagranicznych organizowanych przez objętych badaniami nauczycieli szkół podstawowych w Szczecinie

Źródło: opracowanie własne.

Wśród objętych badaniami nauczycieli są takie osoby, które zawsze samodzielnie organizują dla swoich uczniów wyjazd i nigdy nie korzystają z pośrednictwa biur turystycznych (34 osoby). Są również nauczyciele, którzy organizację planowanych wycieczek powierzają profesjonalnym touroperatorom (29 osób). Najwięcej jednak osób stwierdza, że w zależności od sytuacji samodzielnie planuje wyjazd lub korzysta z pośrednictwa biur turystycznych (42 nauczycieli). W ciągu roku szkolnego dzieci wyjeżdżają jeden raz (38%), dwa razy (32,3%) lub więcej (29,5%). Jak wynika z badań nauczyciele organizują wycieczki na obszary wiejskie, coraz częściej odwiedzają gospodarstwa agroturystyczne, co deklaruje już 69 respondentów (42 zorganizowało wyjazd samodzielnie, 24 korzystało z pośrednictwa biur turystycznych, trzech organizowało wyjazd kilkakrotnie – zarówno samodzielnie, jak i korzystając z gotowej oferty). Jednodniowy pobyt w gospodarstwie związany był z edukacją w zakresie produkcji roślinnej, zwierzęcej, przetwórstwa produktów rolnych, świadomości ekologicznej i konsumenckiej oraz dziedzictwa kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości ludowej (rysunek 2).

Rys. 2. Aktualna zakres oferty edukacyjnej gospodarstw agroturystycznych w opinii objętych badaniami nauczycieli szkół podstawowych w Szczecinie

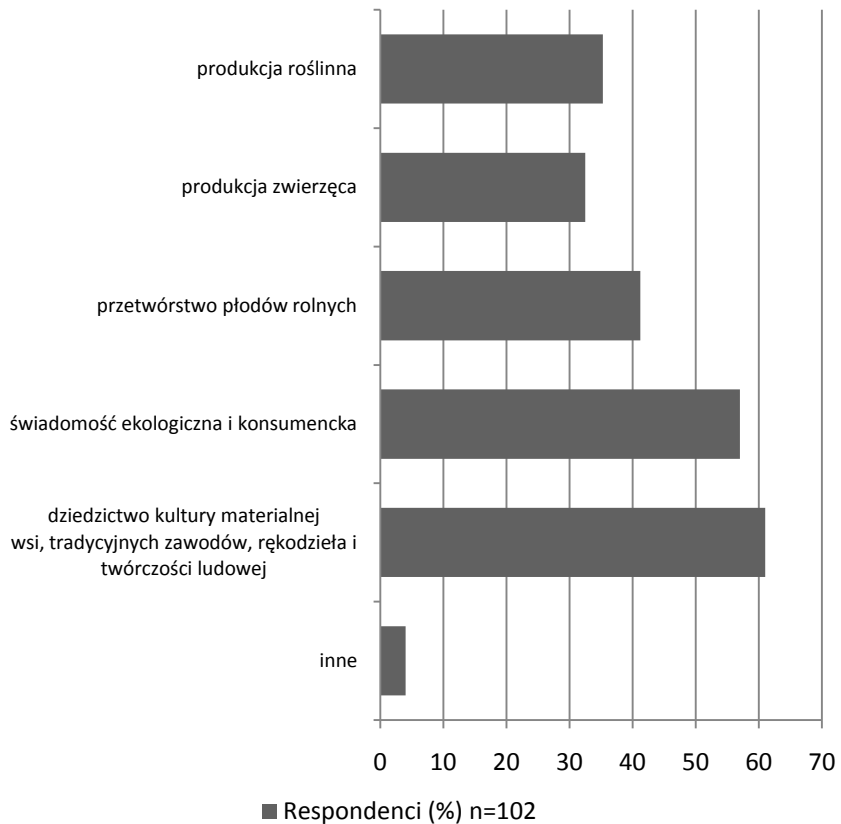
Źródło: opracowanie własne.

Dla uczniów prowadzono również zajęcia artystyczne oraz gry i zabawy ruchowe na świeżym powietrzu, a także organizowano spacer w okolicy gospodarstwa (łąka, obszary leśne). Pokazywano i demonstrowano maszyny i urządzenia wykorzystywane w gospodarstwie oraz istniała możliwość samodzielnego pozyskiwania płodów rolnych przez dzieci z upraw polowych i sadów. Ważnym elementem wizyty na wsi był także poczęstunek przygotowany przez gospodarzy¹³.

Uczniowie szkół podstawowych ze Szczecina najczęściej odwiedzają w województwie zachodniopomorskim (ze względu na niewielką odległość) gospodarstwo „Najderówka” w Siadle Dolnym, Smętowice oraz Skarbimierzyce. Organizowane są również wyjazdy do: Włodkowic („Wiejski raj”), Ustronia Morskiego („Skansen chleba”), Marianowa („Chlebowy dom”), Żeliszawca, Dłuska, Zatomia, Sławoszewa, Wolina, Starego Kaleńska, Trzeszczyna, Wiechowa i wiosek tematycznych: Iwięcina oraz Sierakowa. W województwie lubuskim dzieci były w Nowinach Wielkich i uczestniczyły w wypieku chleba w piecu chlebowy przy muzeum w Bogdańcu. Niestety nie wszyscy objęci badaniami nauczyciele potrafili podać nazwę miejscowości, w której znajdowało się odwiedzane przez nich gospodarstwo agroturystyczne. Dotyczy to 11 respondentów.

Zdecydowana większość badanych stwierdza, że pobyt w gospodarstwie całkowicie spełnił ich oczekiwania (74%), natomiast 26% deklaruje, że częściowo. Być może z tego powodu 95,3% nauczycieli planuje kolejne wizyty w gospodarstwach, 1,9% zdecydowanie tam nie pojedzie, a 2,8% jeszcze nie wie, jaką podejmie w przyszłości decyzję. Związane jest to również z oczekiwaniami respondentów w stosunku do potencjalnej oferty tego typu obiektów w zakresie edukacji (rysunek 3).

¹³ S. Graja, A. Spychała, *Gospodarstwa agroturystyczne jako...*, s. 173–184.

Rys. 3. Oczekiwania w zakresie oferty edukacyjnej objętych badaniami nauczycieli szkół podstawowych w Szczecinie w stosunku do potencjalnej oferty gospodarstw edukacyjnych

Źródło: opracowanie własne.

Zdaniem nauczycieli najbardziej atrakcyjna jest edukacja w zakresie dziedzictwa kultury materialnej wsi¹⁴, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczo-

¹⁴ Interesujące jest również postrzeganie dziedzictwa kulturowego polskiej wsi w świadomości społecznej (I. Burkaba-Rylska, *Dziedzictwo kulturowe polskiej wsi – społeczna świadomość, społeczne dyskursy*, w: *Polska wieś w społecznej świadomości. Wiedza i opinie o kulturze*

ści ludowej¹⁵, ale należałoby zwiększyć propozycje gospodarstw również w zakresie produkcji roślinnej, zwierzęcej, przetwórstwa płodów rolnych oraz świadomości ekologicznej i konsumenckiej. Pobyt w funkcjonującym gospodarstwie rolnym umożliwi uczniom bezpośrednio poznanie przebiegu podstawowych zjawisk biologicznych zachodzących w środowisku i dostrzeganie występujących między nimi zależności¹⁶. Ważne jest także wskazanie miejsca i roli człowieka w ekosystemie Ziemi w aspekcie wpływu naszej cywilizacji na racjonalne gospodarowanie zasobami przyrody żywej i nieożywionej.

W wyniku przeprowadzonych badań można stwierdzić, że objęci nimi nauczyciele mają niewielką wiedzę na temat ofert gospodarstw agroturystycznych/edukacyjnych w województwie zachodniopomorskim. Najczęściej wskazują jedno lub dwa – te do których organizowali wyjazd. Osoby, które nie były jeszcze ze swoimi uczniami w tego typu obiektach, nie potrafiły wskazać żadnego wartego poznania gospodarstwa¹⁷. Znane są natomiast wybrane obiekty w innych regionach kraju, jak np. popularne w województwie wielkopolskim gospodarstwo „Stara Chata u Kowala” w Kluczewie (gmina Przemęt) lub gospodarstwa zlokalizowane w górach. Świadczyć to może również o tym, że objęci badaniami nauczyciele organizując swój własny wypoczynek w okresie urlopowym, nie korzystają z ofert gospodarstw agroturystycznych w województwie zachodniopomorskim, lecz wybierają w tym celu inne regiony Polski.

Uwagi końcowe

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że istnieje duże zainteresowanie ze strony nauczycieli szczecińskich szkół podstawowych organizowaniem pobytu dla uczniów w gospodarstwach edukacyjnych¹⁸. Chętnie wy-

ludowej, rolnikach i rolnictwie, red. I. Burkaba-Rylska, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2004, s. 135–173.

¹⁵ Zgodne jest to z ogólnosiwiatową tendencją, bowiem około 75% działań, które podejmują ludzie w związku z turystyką, dotyczy turystyki kulturowej (I. Kotowicz-Borowy, *Antropologiczne dylematy turystyki kulturowej*, w: *Turystyka w rozwoju lokalnym*, op. cit., s. 45–51.

¹⁶ *Dydaktyka biologii i ochrony środowiska*, op.cit, s. 385–401.

¹⁷ W województwie zachodniopomorskim funkcjonuje obecnie około 750–780 obiektów związanych z turystyką wiejską i agroturystyką.

¹⁸ Potencjał gospodarstwa edukacyjnego tworzy środowisko przyrodniczo-rolnicze oraz społeczno-kulturowe (B.M. Czarnecka, *Przygotowanie rolników do prowadzenia edukacji...*, s. 144–154.

bierają oni oferty tych podmiotów, a propozycje edukacji oferowane w odwiedzanych gospodarstwach spełniają ich oczekiwania. Niestety, jak zauważają respondenci, obecnie jest zbyt mało informacji na ten temat. Być może należałoby oczekiwać, że lukę tę wypełni projekt rozwoju zagród edukacyjnych.

Gospodarstwa edukacyjne są interesującym pomysłem na wzbogacenie oferty turystycznej obszarów wiejskich. Mogą być także miejscem edukacji pozaszkolnej¹⁹ w którym realizuje się istotne cele kształcące i wychowawcze oraz zachodzi korelacja wewnątrzprzedmiotowa i międzyprzedmiotowa przekazywanych uczniom treści¹⁹. Turystyka jest bowiem uniwersalnym systemem dydaktycznym, w którym uczestniczą ludzie w różnym wieku i o różnym poziomie wykształcenia, a jej funkcje aktualne są nie tylko w okresie dzieciństwa i młodości, ale również w odniesieniu do każdego etapu życia człowieka²⁰. Jednak jak zauważają dydaktycy kształtowanie świadomości środowiskowej powinno rozpoczynać się możliwie jak najwcześniej – w okresie wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej, ponieważ nabywane przez dzieci w tym wieku: wiedza, przeżycia i doświadczenia wpływają na ich postawę m.in. wobec zagadnień ochrony przyrody i środowiska, opracowywanych w pierwszych latach nauki szkolnej²¹.

THE EDUCATIONAL OFFER OF THE AGRITOURISM FARMS IN THE TEACHERS OPINION OF THE ELEMENTARY SCHOOL IN SZCZECIN

Summary

The increasing demand on touristic services on country areas forces the owners of agricultural farms to creating of new attractive offers. This concerns the education too, which does not need to be realized in educational posts exclusively. The idea of the educational farms was proved in many countries of Europe (France, Switzerland, Austria, Germany, Norway) as well as in USA. The aim of children's arrival to farm is perception of work in the country, enrichment or purchase natural knowledge as well as

¹⁹ Treści muszą być jednak poddane transformacji dydaktycznej, która ma na celu ich dostosowanie do oczekiwań i możliwości intelektualnych odbiorców.

²⁰ I. Sikorska-Wolak, *Turystyka jako system...*, s. 12–21.

²¹ *Dydaktyka biologii i ochrony środowiska, op. cit.*, s. 385–401.

ecological and healthy style of life education. It the agricultural farm stood with place to the leadership of didactic occupations, which joint theory with practice. The educational agricultural farms be created also in Poland, and their amount enlarges systematically. With regard therefore on meaning this kind of tourism the aim of this paper was description, how teachers, who organize school trips, have the use with educational offer of agritourism farms. The investigation was conducted among teachers of the elementary schools in Szczecin on breakthrough of October and November 2011 year. The investigations were included 120 teachers at 14 elementary schools.

Translated by Adam Sammel